

POROZUMĚNÍ FUNGOVÁNÍ SPOLEČNOSTI DĚTMI

CHILDREN'S UNDERSTANDING OF HOW SOCIETY WORKS

Jana Stará, Lennita Oliveira Ruggi

Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Porozumění tomu, jak současné děti přemýšlejí o fungování a řízení společnosti, může přispět k stanovování realistických a podnětných kurikulárních cílů i volbě adekvátních výukových přístupů. Příspěvek referuje o výsledcích rozhovorů s dětmi raného školního věku. Ty ilustrují náročnost vedení rozhovorů s takto starými dětmi i to, že dětské představy o fungování společnosti jsou často vágní. Některé odpovědi dětí však naznačují potenciál, jak s dětmi o fungování a řízení společnosti hovořit a jak jim zprostředkovat zásadní porozumění světu a jejich roli v něm, porozumění demokratickým hodnotám a budovat jejich ochotu se na dění ve společnosti podílet.

Klíčová slova: *raný školní věk, rozhovory s dětmi, sociálně-humanitní vzdělávání, porozumění fungování společnosti, primární vzdělávání*

Abstract

Understanding how today's children think about how society works can contribute to setting realistic and stimulating curricular goals and choosing appropriate teaching approaches. This paper reports on the results of interviews with early school-age children. The interviews illustrate the difficulty of conducting interviews with children of this age and the fact that children's ideas about how governments work are often vague. However, some of the children's answers suggest potential for talking to children about how governments work, giving them a fundamental understanding of society and their role in it, and building their willingness to participate.

Keywords: *early school age, interviews with children, elementary social studies, understanding how governments work, primary education*

1 ÚVOD

Porozumění dětí tomu, jak funguje společnost, by měla být klíčovým východiskem pro tvorbu kurikula sociálně-humanitní oblasti a volbu výukových strategií a metod (Brophy & Alleman, 2006; Halvorsen, 2017; Stará, 2004). Abychom účinně podnítili zájem dětí o fungování společnosti a jejich participativní občanství, je důležité založit kurikulum a přístupy k výuce na důkazech získaných empirickým výzkumem. Lepší porozumění tomu, jak dnešní děti rozumějí společnosti kolem nich by mohlo přispět k stanovování adekvátních výukových cílů a volbě vhodných výukových přístupů.

2 TEORIE

Cílem sociálně humanitního vzdělávání v primární škole je rozvoj porozumění světu, rolí jednotlivých lidí v něm, rozvoj identity a odhodlání k občanské angažovanosti (Halvorsen, 2017). Barton a Levstik (2004) zdůrazňují, že předporozumění dětí významně ovlivňuje to, jak vstřebávají a interpretují nové informace, zejména v oblasti sociálně humanitního vzdělávání, kde se setkávají se složitými pojmy. Zjistili, že předchozí zkušenosti významně formovaly dětské interpretace a vnímání spravedlnosti, rolí v komunitě a národní identitu. Zjištění Staré a Starého (2019) naznačuje, že děti dokážou pochopit základní aspekty historických událostí a hodnot demokracie, pokud učitelé zohledňují jejich aktuální porozumění. Ti se však zabývají ve výuce spíše tématy, která jsou z hlediska užitečnosti pro orientaci dětí ve společnosti málo přínosné (Stará, 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Metodou výzkumu jsou rozhovory s 6–8letými dětmi. Vzhledem ke konkrétnímu myšlení dětí jsme zvolili téma rozhovoru blízké jejich zkušenosti. Otázky jsme formulovali se záměrem odhalit, jak děti rozumějí procesům a principům fungování společnosti, aniž bychom se doptávali na porozumění abstraktním pojmům. Zvolili jsme téma fungování školy.

Zatím jsme provedli a analyzovali 4 rozhovory, během jara 2026 chceme realizovat další (minimálně provedeme 15 rozhovorů). Rozhovory jsou krátké (7–10 min) vzhledem k pozornosti dětí a náročnosti tématu. Rozhovory se

souhlasem rodičů a dětí nahráváme, přepisujeme, anonymizujeme a podrobuje me tematické analýze, která se běžně používá u rozhovorů s dětmi (Joffe & Yardley, 2004), protože dokáže zachytit otázky, které jsou z pohledu dítěte vnímány jako relevantní a důležité.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Představy čtyř 6–8letých dětí, s kterými jsme zatím dělali rozhovory, v nichž jsme se ptali, kdo se stará o chod škol a proč to dělá, odkud se berou peníze na financování platů učitelek a dalších pracovníků školy, vybavení škol, proč jsou potřeba dobré školy, co dělá ministerstvo školství apod., byly do značné míry vágní, nebo se zaměřovaly na prevenci chaosu. U dvou dětí byla patrná představa, že učitelky nejen pečují o děti, ale zároveň školu samy finančně zajišťují. Další respondent finanční zajištění školy přisoudil prezidentovi. Poslední respondent sdělil, že školu platí rodiče dětí, přičemž u odpovědí na následné otázky bylo zřejmé, že jeho porozumění je blízko pochopení principu daní. Předpokládáme, že další rozhovory přinesou různorodější data, která umožní hlubší vhled do problematiky.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Představy dětí raného školního věku o fungování společnosti jsou do značné míry vágní. Z jejich výpovědí můžeme usuzovat, že se nad některými otázkami zatím nezamýšlely a při jejich zodpovídání hledají oporu v oblastech, kterými se měli možnost zabývat, i když s nimi přímo nesouvisejí.

Jedním z důvodů může být to, že učebnice prvouky a vlastivědy, ale i knihy pro děti se obvykle omezují na hlavní osobnosti a symboly (prezident, vlajka). Obvykle se málo pozornosti věnuje konkrétním aspektům fungování společnosti, rolím státní správy a místní samosprávy, zejména poskytování veřejných služeb. Jsme přesvědčeni, že učení o společnosti a způsobech jejího řízení může, mnohem více a lépe než se to děje, pomoci i žákům raného školního věku pochopit, proč jsou vlády a samosprávy potřebné a co dělají pro své občany.

6 LITERATURA

- Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). *Teaching History for the Common Good*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Brophy, J. E., & Alleman, J. (2006). *Children's thinking about cultural universals*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Halvorsen, A.-L. (2017). Children's Learning and Understanding in Their Social World. In M. M. Manfra & C. M. Bolick (Eds.), *The Wiley Handbook of Social Studies Research* (s. 385–413). Wiley.
- Joffe, H., & Yardley, L. (2004) Content and thematic analysis. In D. Marks & L. Yardley (Eds.), *Research Methods for Clinical and Health Psychology* (s. 56–68). Sage.
- Stará, J. (2004). *Práce učitelů s učebnicemi*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Stará, J., & Starý, K. (2019). *Qualitative case study: Teaching citizenship through history education in primary schools*. *Citizenship Teaching & Learning*, 14(1), 87–105. https://doi.org/10.1386/ctl.14.1.87_1